

شیوه نامه توانبخشی کاشت حلزون شنوایی در مراکز توانبخشی منطقه ای

معاونت درمان وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

زمستان ۱۴۰۱

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تنظیم و تدوین اولیه :

دکتر حسن واعظی

دکتر امیر صادق علیمردانی

دکتر مسعود متصدی زرنندی

دکتر مجید کریمی

دکتر فرانک شاکرپور

جناب آقای دکتر هاشمی دبیر بورد رشته گوش، گلو و حلق و بینی

سرکار خانم دکتر یادگاری دبیر بورد محترم رشته گفتار درمانی

جناب آقای دکتر حسینی دبیر بورد محترم رشته کاردرمانی

سرکار خانم دکتر پوربخت دبیر بورد محترم رشته شنوایی شناسی

با همکاری:

مرکز مدیریت بیمارستانی و تعالی خدمات بالینی و سازمان بهزیستی کشور

مشاور: دکتر ساناز بخشنده رییس گروه تدوین استاندارد و راهنمای بالینی معاونت درمان

تحت نظارت فنی:

گروه تدوین استاندارد و راهنماهای سلامت

دفتر ارزیابی فن آوری، تدوین استاندارد و تعرفه سلامت

مقدمه: توانبخشی شنوایی و گفتاری در روند درمان افراد بویژه کودکانی که تحت عمل جراحی کاشت حلزون شنوایی قرار گرفته اند از اهمیت بسزایی برخوردار بوده و نقش مهمی در پاسخ مطلوب به درمان دارد. با عنایت به تعداد جلسات لازم توانبخشی در بازه زمانی متعارف و همچنین محدودیت تعداد مراکز کاشت حلزون شنوایی در سطح کشور، جهت دسترسی عادلانه به خدمات سلامت و تداوم زنجیره خدمت، با هدف گسترش این مراکز توانبخشی در کلیه استانها و مناطق مورد نیاز، این شیوه نامه که از مصوبات کمیسیون علمی - اجرایی کشوری کاشت حلزون شنوایی می باشد، تدوین شده است. طبق این شیوه نامه، مراکز توانبخشی شنوایی در سطح کشور شامل مراکز تابعه سازمان بهزیستی، جهت ارائه خدمت، بر اساس مفاد تنظیمی ذیل، همکاری داشته که همان مراکز منطقه ای توصیفی خواهند بود.

۱. تعاریف:

- الف. **مرکز مرجع:** مراکز فوق تخصصی کاشت حلزون شنوایی
- ب. **مرکز مرجع قطب آمایشی:** مرکز مرجع در قطب آمایشی جمعیت تحت پوشش
- ج. **مرکز اقماری:** مراکز توانبخشی شنوایی - گفتاری وابسته به مرکز مرجع و دارای تائیدیه از کمیسیون کشوری کاشت حلزون
- د. **مرکز منطقه ای:** مراکز توانبخشی شنوایی - گفتاری دانشگاهی یا تابعه سازمان بهزیستی کشور (مانند: مرکز روزانه آموزشی توانبخشی خانواده و کودک مبتلا به اختلالات شنوایی) در استانهایی که مرکز مرجع و اقماری ندارد و مورد تائید کمیسیون علمی - اجرایی کشوری کاشت حلزون شنوایی می باشد.
- ه. **مرکز روزانه آموزشی توانبخشی خانواده و کودک مبتلا به اختلالات شنوایی:** مرکزی تحت نظارت سازمان بهزیستی است که به کودکانی که از سنین شیرخوارگی، به دلیل ابتلا به اختلالات شنوایی، در یادگیری و بکارگیری گفتار و زبان دچار مشکلاتی شده اند و نیز به والدین این کودکان ارائه خدمت می نماید.
- و. **توانبخشی شنوایی:** توانبخشی شنوایی عبارت از مجموعه خدمات و شیوه هایی برای آسان نمودن ارتباط دریافتی و بیانی مناسب در افراد دارای کم شنوایی / ناشنوایی است. فرایندی تعاملی است که به افراد کمک می کند، اثرات محدودیت زای کم شنوایی بر بهزیستی و ارتباط (مانند عملکردهای بین فردی، روانی - اجتماعی، تحصیلی و شغلی) را کاهش دهند. بنابراین مداخله ای هدفمند برای کاهش مشکلات ارتباطی توأم با کم شنوایی است. مؤلفه های آن عبارتند از: ارزیابی مهارت های زبانی، شنوایی، گفتاری و ارتباطی؛ انتخاب و تجویز و سایل کمک شنوایی (سمعک، کاشت حلزون شنوایی، سیستم FM و ...؛ آموزش روش های ارتباطی (شنیداری کلامی، شفاهی، دوزبانگی، زبان اشاره، گفتار نشاندار)؛ آموزش گفتار خوانی؛ آموزش مهارت های شنوایی

معاونت درمان

(تربیت شنوایی)؛ آموزش ارتباط و استراتژی های ارتباطی؛ مشاوره با فرد کم شنوا و خانواده او، حمایت های روانی اجتماعی؛ مشاوره شنوایی شناسی و گفتاردرمانی؛ اقدامات پیگیری؛ درمان های زبان و گفتار (زبان آموزی؛ آواسازی، تولید گفتار و اصلاح تلفظ)؛ محافظت از سر و صدا؛ درمان وزوز گوش.

۲. اهداف:

- الف. عدالت در دسترسی به خدمات سلامت
- ب. افزایش رضایتمندی بیماران
- ج. کاهش هزینه بیماران
- د. تداوم وانسجام در روند درمان بعد از عمل کاشت حلزون شنوایی
- ه. اثربخشی کاشت حلزون به لحاظ ارائه توانبخشی شنوایی بموقع و باکیفیت
- و. فعال نمودن حداقل یک مرکز منطقه ای در استانهایی که مرکز مرجع و اقماری ندارند.

۳. تاییدیه مراکز منطقه ای:

- الف. صدور تاییدیه توسط کمیسیون علمی - اجرایی کشوری کاشت حلزون شنوایی صورت می گیرد.
- ب. اخذ گواهی آموزشی کارکنان مرکز به مدت ۵۰ ساعت، مطابق دستورالعمل کمیسیون علمی - اجرایی کشوری کاشت حلزون شنوایی، الزامی می باشد.

۴. محدوده فعالیت مراکز منطقه ای:

- هفته اول بعد از دریافت پردازشگر، ۵ جلسه به صورت روزانه، در مرکز مرجع، بخشی از برنامه ریزی و تنظیمات پردازشگر کاشت حلزون شنوایی (تنظیم اولیه) صورت می پذیرد.
- هفته دوم تا پنجم بعد از دریافت پردازشگر، ۸ جلسه آموزش های توانبخشی شنوایی در مرکز مرجع (به صورت ۲ روز در هفته) خواهد بود.
- از هفته ششم بعد از دریافت پردازشگر تا پایان یک سال، هفته ای ۲ جلسه در مرکز منطقه ای خدمات توانبخشی شنوایی و گفتاری ارائه می گردد و ماهیانه یک نوبت مراجعه به مرکز مرجع، برای ارزیابی و تنظیم پردازشگر ضروری است.
- ارائه دو بار گزارش (هر شش ماه یک بار) از نتایج آموزش های توانبخشی توسط مرکز منطقه ای به مرکز مرجع

۵. مدیریت مرکز منطقه ای:

در راستای تداوم زنجیره خدمت، اولویت با مراکز توانبخشی دانشگاهی موجود خواهد بود و در صورت عدم وجود، مراکز تابعه سازمان بهزیستی (مرکز روزانه آموزشی توانبخشی خانواده و کودک مبتلا به اختلالات شنوایی) مورد بهره‌برداری قرار خواهند گرفت.

استفاده از مراکز وابسته به سازمان بهزیستی مستلزم رعایت مفاد این شیوه نامه بوده و در قالب تفاهم نامه همکاری بین معاونت درمان وزارت بهداشت و سازمان بهزیستی کشور صورت خواهد پذیرفت.

۶. شرایط مسئول فنی مرکز منطقه ای:

الف- دارا بودن مدرک تحصیلی کارشناسی یا بالاتر در یکی از رشته‌های تخصصی شنوایی شناسی یا گفتاردرمانی با حداقل ۳ سال سابقه کار مرتبط با توانبخشی شنوایی و گفتاری برای کودکان کم شنوا بویژه کودکان زیر سه سال

۷. حداقل الزامات نیروی انسانی تخصصی برای مرکز منطقه‌ای توانبخشی شنوایی و گفتاری:

الف. شنوایی شناس با مدرک کارشناسی یا بالاتر: مورد تأیید مرکز مرجع قطب آمایشی و دارای حداقل ۳ سال تجربه در امر مربوطه (شامل: تجویز و تنظیم سمعک، تربیت شنوایی، مشاوره شنوایی شناسی، ارزیابی مهارت های شنوایی، ارزیابی و آموزش ارتباط، توانبخشی وزوز، و ...)

ب. گفتار درمانگر با مدرک کارشناسی یا بالاتر: مورد تأیید مرکز مرجع قطب آمایشی و دارای حداقل ۳ سال تجربه در امر مربوطه (شامل: ارزیابی و ارائه آموزش های گفتار و زبان و ارتباط، مشاوره گفتاردرمانی و ...)

ج. روانشناس با مدرک کارشناسی یا بالاتر: مورد تأیید مرکز مرجع قطب آمایشی و دارای حداقل ۳ سال تجربه در امر مربوطه

۸. شرح وظایف نیروی انسانی تخصصی توانبخشی شنوایی و گفتاری:

الف: شنوایی شناس:

۱. تشکیل پرونده آموزشی شامل نوشتن شرح حال و تاریخچه گیری
۲. راهبری و اجرای برنامه‌های توانبخشی شنوایی (با تأکید بر برنامه مداخله زودهنگام شنوایی)
۳. انجام ارزیابی های تشخیصی شنوایی دوره ای
۴. بررسی عملکرد گوش میانی بیمار با استفاده از تجهیزات مورد نیاز
۵. انجام ارزیابی و پایش دوره ای مهارت های شنوایی

۶. تهیه و تدوین برنامه درمانی توانبخشی بر اساس میزان کم شنوایی و توانمندی‌های هر فرد و انتخاب روش‌های توانبخشی و ارتباطی متناسب با هر فرد
۷. همکاری تیمی در اجرای روش‌های درمانی توانبخشی شنوایی با هدف بهبود مهارت‌های ارتباطی، زبانی، گفتاری و شنوایی در راستای کاهش عوارض سوء کم شنوایی و کسب استقلال فرد کم شنوا در جامعه
۸. کمک به والدین جهت تصمیم‌گیری در مورد انتخاب روش ارتباطی مناسب با همراهی اعضای تیم
۹. تشکیل جلسات انفرادی و گروهی درمانی و مشاوره با والدین کودکان و افراد کم شنوا
۱۰. نظارت و پیگیری اجرای صحیح برنامه‌های آموزشی توسط مربی و خانواده
۱۱. مشاوره و راهنمایی والدین در جهت پذیرش کم‌شنوایی کودک با توجه به توانمندی‌های وی
۱۲. مشاوره و راهنمایی ادیولوژیک به والدین جهت آگاهی از ضرورت استفاده از وسیله کمک‌شنوایی نظیر سمعک و پردازشگر کاشت حلزون
۱۳. برگزاری جلسات تربیت شنوایی فردی برای بیمار
۱۴. بررسی وسیله کمک‌شنوایی مورد استفاده هر فرد (سمعک یا کاشت حلزون) قبل از شروع هر جلسه آموزشی و درمانی جهت اطمینان از سلامت سیستم به صورت روزانه
۱۵. تنظیم سمعک و دستگاه FM و روش‌های بهبود کیفیت صدا در مکان‌های آموزشی برای فرد کم شنوا
۱۶. تجزیه و تحلیل و ثبت نتایج ارزیابی و درمان در هر فرد به منظور آگاهی از پیشرفت او
۱۷. ارجاع دوره‌ای فرد به مرکز مرجع کاشت حلزون
۱۸. نظارت و پیگیری در انجام آزمون‌های ادواری مورد نیاز

ب: گفتار درمانگر:

۱. تشکیل پرونده آموزشی شامل نوشتن شرح حال و تاریخچه‌گیری برای هر بیمار
۲. ارزیابی و تشخیص اختلالات گفتار و زبان (شفاهی و نوشتاری) در هر یک از بیماران با اختلالات شنوایی
۳. تهیه و تدوین برنامه درمانی بر اساس میزان کم شنوایی، نوع و سیله کمک شنیداری و توانمندی‌های هر فرد و نوع روش‌های درمانی متناسب با هر فرد
۴. همکاری تیمی در اجرای روش‌های درمانی توانبخشی شنوایی با هدف رشد مهارت‌های گفتار و زبان و توسعه ارتباط
۵. تشکیل جلسات انفرادی و گروهی درمان
۶. مشاوره و راهنمایی والدین در جهت پیشگیری از تشدید اختلالات گفتار و زبان شفاهی و زبان نوشتاری
۷. تجزیه و تحلیل و ثبت نتایج ارزیابی و درمان در هر فرد به منظور آگاهی از پیشرفت او
۸. ارجاع دوره‌ای بیمار به مرکز مرجع کاشت حلزون

۹. ارائه خدمات گفتار درمانی (ارزیابی و درمان) در هر یک از افراد دارای اختلالات شنوایی
۱۰. نظارت و پیگیری اجرای صحیح تمرینات گفتار درمانی توسط خانواده
۱۱. کمک به والدین جهت تصمیم گیری درمورد انتخاب روش ارتباطی مناسب با همراهی اعضای تیم
۱۲. توصیه می شود در صورت امکان نمونه صدای کودک قبل و طی دوره درمان ضبط و نگهداری شود. همچنین از وسایل بازخورد شنیداری استفاده شود.
۱۳. جنبه های مختلف اختلالات گفتار و زبان شامل: درک زبان (receptive language) شامل درک واژگان اسامی، افعال، مفاهیم، ضمائر، پرسشواره، درک صرف واژگان و نحو / بیان زبان (expressive language) بیان واژگان، بیان عبارت ها، جمله های ساده، جملات مرکب، توصیف وقایع روایت گویی، صرف واژگان و نحو / تولید صحیح صداهای گفتاری (articulation and phonology) از سطح آوایی و آواسازی و تولید سیلاب ها و کاربرد صداها در سطح واژگان تا سطح واجی تولید صحیح واژه ها با کاربرد صحیح واجها/ کاربرد شناسی (pragmatic) استفاده درست و مناسب زبان در موقعیت های ارتباطی / تولید آهنگ و نوای گفتار: سوالی، تعجبی، خبری

ج: روانشناس:

۱. ارائه مشاوره به والدین در جهت پذیرش وجود کم شنوایی در فرزند خود
۲. ارزیابی وضعیت احساسی، روانی- اجتماعی فرد و خانواده (بوژه کودکان کم شنوا و والدین آنها)
۳. شناسایی منابع موجود در جهت ارتقاء وضعیت احساسی، روانی- اجتماعی فرد و خانواده
۴. هدایت فرد و خانواده وی در جهت بهره گیری بهینه از خدمات توانبخشی شنوایی
۵. آماده نمودن خانواده برای روند کاشت حلزون و پذیرش پردازشگر
۶. بررسی انگیزه فرد و خانواده در مورد استفاده مداوم از وسایل کمک شنوایی (سمعک یا کاشت حلزون)
۷. ایجاد انگیزه در فرد و خانواده جهت همکاری بیشتر با تیم پزشکی و توانبخشی به منظور اجرای بهینه پروتکل های درمانی و توانبخشی
۸. ارائه گزارشات به اعضای تیم توانبخشی
۹. ارزیابی نگرش، مشارکت و خودکارآمدی والدین
۱۰. ارائه آموزش جرأت ورزی و حمایت روانی اجتماعی

د: کاردرمانگر (با تجربه کافی در حوزه کاردرمانی حسی حرکتی کودکان):

۱. طراحی و اجرای درمان در جهت افزایش مهارت های دقت و توجه و تمرکز فرد بوژه کودک کم شنوا
۲. تسهیل و رشد مهارت های حرکتی

۳. آموزش و ارتقا عملکرد تعادلی
۴. تسهیل و تعدیل حسی
۵. بکارگیری روش های جبرانی-شناختی
۶. ثبت اطلاعات درمانی و توانبخشی هر بیمار و بایگانی آنها
۷. ارایه گزارش های لازم به تیم توانبخشی
۸. انجام ارجاعات به تخصص های مختلف در صورت لزوم

۹. الزامات فضای فیزیکی مرکز منطقه ای (با ابعاد مطابق آئین نامه تاسیس مراکز مرجع ابلاغی وزارت متبوع / سازمان بهزیستی):

- الف. حداقل یک اتاق اکوستیک به مساحت ۱۲ متر مربع
- ج. حداقل یک اتاق گفتار درمانی به مساحت ۱۲ متر مربع
- د. حداقل یک اتاق مشاوره به مساحت ۱۲ متر مربع
- د. سالن انتظار
- ه. دارای تهویه مناسب منطبق با دستورالعمل های بهداشت محیط ابلاغی

۱۰. تجهیزات، منابع آموزشی و لوازم تخصصی توانبخشی مراکز منطقه ای:

- الف. کلیه تجهیزات لازم برای انجام تربیت شنوایی و مشاوره ها (طبق چک لیست تأیید و ارائه شده از سوی کمیسیون علمی - اجرایی کشوری کاشت حلزون شنوایی)
- ب. کلیه تجهیزات لازم برای ارزیابی های شنوایی رفتاری و الکتروفیزیولوژیک (طبق چک لیست تأیید و ارائه شده از سوی کمیسیون علمی - اجرایی کشوری کاشت حلزون شنوایی)
- ج. کلیه تجهیزات لازم برای ارزیابی و تجویز و تنظیم سمعک و تهیه قالب گوش (طبق چک لیست تأیید و ارائه شده از سوی کمیسیون علمی - اجرایی کشوری کاشت حلزون شنوایی)
- د. کلیه تجهیزات لازم برای آموزش های گفتار و زبان و ارتباط (طبق چک لیست تأیید و ارائه شده از سوی کمیسیون علمی - اجرایی کشوری کاشت حلزون شنوایی)

۱۱. پایش و نظارت مرکز منطقه ای:

- الف. مرکز منطقه ای مکلف به رعایت تمامی دستورالعمل‌های ابلاغی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و مصوبات کمیسیون علمی-اجرایی کشوری کاشت حلزون و سازمان بهزیستی کشور می‌باشد.
- ب. بازدید و ارزیابی مرکز منطقه‌ای بصورت سالیانه توسط مرکز مرجع قطب آمایشی صورت می‌گیرد.
- د. در صورت عدم تأیید تیم نظارتی مرکز مرجع قطب آمایشی، مراتب ضمن ارجاع به معاونت درمان دانشگاه مربوطه، در کمیسیون علمی-اجرایی کشوری کاشت حلزون شنوایی مطرح و اقدام مناسب صورت پذیرد.
- ج. اداره نظارت بر درمان معاونت درمان دانشگاه / حوزه توانبخشی سازمان بهزیستی مکلف به بازدید مشترک از مراکز منطقه ای و ارائه گزارش به مافوق، در بازه زمانی ۶ ماهه می‌باشد.